

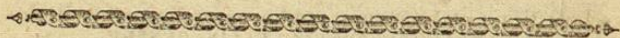
runt; sieque Philosophia et imprimis Theologia a nugis scholasticis purgari cœperunt, licet plures adhuc agitatae fuerint otiosae disputationes, v. g. inter *Nominales* et *Realistas*, sub Ludovico XI.

Falsum est igitur Protestantes primos ostendisse vitia scholasticæ, et sacrorum studiorum reformationem induxisse: plura quidem juste carpserunt, sed quæ a catholicis jam didicerant carpenda; alia vero protulerunt falsa, et in hoc merito reprobatæ sunt.

Interea concilium Tridentinum, circa medium sæculi decimi sexti conclusum, non tantum multos reformavit abusus, sed insuper solidioris theologiæ jecit fundamenta: voluit ut ubique erigerentur seminaria quibus præficerentur sacerdotes juventuti erudiendæ idonei. Ex hoc tempore magis ac magis cessaverunt vanæ disputationes: in Universitatibus, præsertim in Parisiensi, in ordinibus religiosis, insignes fuerunt magistri de rebus multo magis occupati quam de verbis, qui toti fuerunt ut hæreticos debellarent, incredulos convincerent, sanæ moralis regulas ac disciplinæ ecclesiasticæ leges traderent. In exemplum citari possunt Bellarminus, *Suarcz*, *de Lugo*, Patavius, Natalis Alexander, *Tournely*, etc.

INSTITUTIONES THEOLOGICÆ

AD USUM SEMINARIORUM.



TRACTATUS

DE VERA RELIGIONE.

RELIGIO, cujus vox a *religando*, juxta plures, oritur, considerari potest ut virtus, vel ut scientia. In priori sensu, est virtus moralis nos ad cultum Deo exhibendum inclinans; in posteriori vero sensu, est corpus doctrinæ officia nostra erga Deum complectens. Inter illa autem officia, alia spectant ad intellectum; sunt veritates credendæ: et alia ad voluntatem; suntque præcepta implenda. De religione hoc modo accepta in præsentî Tractatu agitur. Nobis inquirendum est an cultum Deo rependere teneamur, et qualis esse debeat.

Plurima vero alibi jam mature examinata, hic supponimus ut certa, videlicet Dei existentiam, naturam ejus perfectissimam, miranda illius attributa, mentis nostræ spiritualitatem, libertatem et immortalitatem; essentialiæ discrimen inter bonum et malum morale; necessitatem cultus interni, externi et solemnî; religionis naturalis necessitatem et insufficientiam; absurditatem indifferentiæ circa varias religiones existentes: hæc enim in Philosophia tractantur, ubi unusquisque ea relegere potest.

Hunc itaque maximi momenti Tractatum in tres dividemus partes, quarum 1^a erit de religione revelata in genere, 2^a de religione Judaica, et 3^a de religione Christiana.

PARS PRIMA.

DE RELIGIONE REVELATA IN GENERE.

Nunc circa revelationem in genere tres existunt opiniones.

1° *Rationalistæ* contendunt revelationem nihil aliud esse quam intelligentiæ humanæ progressus semper crescentes. Revelationes particulares in libris sacris descriptas habent ut *mythos*.

2° Quidam recentiores philosophi catholici voluerunt, e contra, ut *rationalistas* efficacius refellerent, humanam rationem nullius veritatis esse capacem absque divina revelatione seu speciali Dei concursu diverso sensu intellecto: sic 1° D. *de Bonald* fortiter contendit hominem nullam habere ideam sine expressione seu voce ei correspondente, ac proinde omnes ideas intellectuales à Deo primitus revelatas esse cum loquela quam homines invenire non potuissent; 2° D. *De La Mennais*, qui absolute negavit rationem in individuo spectatam certitudinem obtinere posse alia via quam testimonio generis humani primava Dei revelatione illuminati; 3° D. *Bautain*, qui etiam repetiit certitudinem pro individuo a revelatione, non testimonio generis humani transmissa, sed infallibili Ecclesiæ auctoritate manifestata, nec non ab interiori gratia firmam adhesionem mentis producente.

Quid sit sentiendum de his opinionibus diximus in *Institutionibus philosophicis*. Prima libere propugnari potest et a multis doctis viris admittitur. Versatur autem circa modum cognitionis naturalis, et quidquid de illa sentitur, saltem certum est eam cum revelatione supernaturali, de qua infra, facile conciliari posse. Secunda vero a Sancta Sede damnata manet. Postremam tandem, graviter ab auctoritate ecclesiastica improbatam, deseruit ipse

D. *Bautain*, quem zelus et pietas ad momentum a recta via in eo abduxerant.

3° Cæteri vero catholici generaliter intelligunt per revelationem, manifestationem dogmatum et præceptorum, lapsu temporum, a Deo extraordinarie factam cum extrinsecis fidei motivis. Hæc revelatio habere potest pro objecto dogmata sola ratione cognoscibilia, veritates captum rationis superantes, officia lege naturali jam præscripta, vel leges positivas præceptis naturalibus superadditas.

Nobis agendum est 1° de revelationis possibilitate, 2° de methodo illam inquirendi, et 3° de characteribus quibus existentia ejus certo dignoscatur.

CAPUT PRIMUM.

DE REVELATIONIS POSSIBILITATE.

Inter eos qui possibilitatem revelationis negant, alii contendunt Deum homines alloqui non posse; alii affirmant, ut *Rousseau* in *Emile*, lib. 4, quod si Deus aliquid revelaret, omnibus et singulis hominibus immediate loqui deberet; alii dicunt, cum eodem *Rousseau*, ibid., Deum revelare non posse veritates captum mentis nostræ superantes; alii denique volunt Deum facere non posse præcepta legi naturali superaddita: ita *Tindall* et *de Prades*, in famosissima *thesi* anni 1751. Sicque errant alii in ipsamet revelationis possibilitate, alii in modo illam faciendi, et alii in ejus objecto. Varios errores istos per sequentes profligabimus propositiones.

PROPOSITIO PRIMA.

Deus homines alloqui potest.

Prob. 1° Homines non carent facultate suas ideas et cogitationes aliis hominibus manifestandi: atqui Deus eandem et perfectiorem habere debet facultatem; os enim hominis et linguam fecit, loquelam instituit, aures plan-

tavit: ergo et ipse suas ideas suasque cogitationes ac voluntates hominibus manifestare potest eis imponendo obligationem credendi et agendi.

2^o Omnes populi revelationes, sive veras sive falsas, semper admiserunt: ergo semper arbitrati sunt Deum homines alloqui posse. Porro universalis hæc persuasio argumentum est veritatis. Si populi variis modis circa revelationum existentiam in particularibus casibus erraverint, error non fuit universalis, constans et invincibilis, nec proinde divino Auctori naturæ humanæ tribui potest. Talis error, supposita persuasione Deum homines alloqui posse, facile explicatur. Sed persuasio cunctis hominibus ingenua, qua univ ersaliter, constanter et invincibiliter impelluntur ad judicandum Deum homines alloqui posse, ipsi Deo auctori humanæ naturæ tribuenda esset. Ergo, etc.

Obj. Deus organa vocis non habet: ergo loqui non potest.

R. Nego conseq. Nulla enim est connexio necessaria inter motus oris ac linguæ hominis, et modulationem auditionis quam interne mens audientium experitur, quia motus corporis agere non possunt in mentem omnino simplicem: igitur modulatio ista ex sola Dei institutione arbitraria provenit. Deus autem absque hujusmodi motibus efficere potest ut eodem modo interne afficiamur, ac si quis externe loqueretur. Ergo.

Præterea Deus clare ac distincte per evidentiam interne nobis in rebus naturalibus loquitur: atqui non repugnat illum veritates supernaturales eadem via aperte nobis manifestare, *ut patet.* Ergo.

Ubi de existentia revelationis agemus, ostendemus certissimas dari vias discernendi an Deus re ipsa locutus fuerit et suam voluntatem manifestaverit.

PROPOSITIO SECUNDA.

Deus, ex hypothesi quod aliquid revelare velit, singulis hominibus immediate loqui non tenetur, sed potest illud manifestare quibusdam electis quorum ope alios doceat.

Prob. 1^o Ex hypothesi quod Deus aliquid revelare velit,

etiam cum intentione omnes obligandi, sufficit ut tutissima illis subministraret media quibus hanc revelationem certo cognoscere possint: atqui, licet Deus singulis hominibus immediate non loquatur, tutissima ipsis subministrare potest media quibus revelationem certo cognoscere possint; infra enim probabimus certissima dari posse media quibus existentia revelationis constare valeat, nempe miracula et prophetias. Ergo.

2^o Revelationis existentia multo convenientius hac via constare potest quam si Deus singulis hominibus immediate loqueretur. Si enim Deus teneatur singulis hominibus immediate loqui, debet, ad præcavendas falsas imaginationes quæ pro veris revelationibus sumerentur, et ad impediendum ne impostores suos persuaderent errores ut veritates revelatas, omnes illustrare mentes, per evidentiam aut alio modo, sicque totum naturalem ordinem nunc exstantem subvertere. Porro dici non potest Deum ad id teneri: valde convenientius est ut suas ideas ac voluntates clare manifestet et apertissima præbeat media quibus omnes hanc revelationem certo cognoscere possint. Ergo.

3^o Nemo exigit ut rex voluntates legesque suas omnibus subditis immediate manifestet: ergo *a fortiori* exigere non debemus ut Deus immediate nobis loquatur. Nonne conveniens est, e contra, ut in rebus ad religionem pertinentibus eadem via nos doceat qua in rebus naturalibus erudimur, scilicet per traditiones aliaque documenta, ab hominibus nobis transmissa vel explicata? Ergo.

Obj. Tam facile singulis hominibus quam nonnullis tantum loqueretur Deus: ergo nulla est ratio cur omnibus non loquatur.

R. Nego conseq. Deus enim non tenetur ad id quod facile operari potest, alioquin debuisset peccatum impedire, nos sicut angelos efficere, etc. Præterea, Deus perfecte liber est in honorum suorum distributione, et ea omnino indebita pro beneplacito suo nobis largiri potest: sola ergo ipsius voluntas ratio est sufficiens cur uni potius quam aliis immediate loquatur, sicut rex mandata sua per ministros cunctis subditis libere manifestat.

PROPOSITIO TERTIA.

Deus potest revelare veritates captum mentis nostræ superantes.

Prob. Si hujusmodi veritates Deus revelare non posset, vel quia nullas cognosceret, vel quia eas nobis manifestare non posset, vel quia repugnaret nos eas credere teneri: atqui nihil horum dici potest. 1^o Dicitur non potest Deum nullas cognoscere veritates captum mentis nostræ superantes; Deus enim in scientia est infinitus, nos vero valde finiti: in rebus naturalibus innumera, respectu nostri, existunt mysteria: ergo a fortiori et in rebus divinis. Ergo.

2^a Deus illas veritates nobis manifestare potest: *id sequitur ex prima propositione.*

3^o Non repugnat veritates captum mentis nostræ superantes nos credere teneri. Id enim a nobis Deus exigere potest quod libenter hominibus præstamus: atqui libenter ex verbis hominum credimus veritates captum mentis nostræ superantes; innumeræ enim sunt veritates in ordine naturali, v. g. in physica, in astronomia, etc., quas maxima pars hominum penitus ignorat: atqui tamen libenter eas ex verbis doctorum credimus, quamvis illas non percipiamus: ergo multo magis credere debemus veritates quas Deus nobis manifestat. Præterea, valde conveniens est quod tales ex verbo Dei credamus veritates; cum enim totum ens nostrum ab ipso oriatur, nobilior pars entis nostri, scilicet intellectus, illi submitti debet; atqui perfecte Deo non submittitur, nisi tales credendo veritates; sic enim supremam veritatem dignissimo cultu honorat. Unde D. Frayssinous, *Conf. de la Religion considérée dans ses mystères*: « Les mystères sont incompréhensibles; eh » bien! c'est par là même qu'ils sont plus dignes de la » sagesse de Dieu. Jésus-Christ est venu pour guérir l'homme tout entier, remédier à la plaie profonde faite à son esprit par l'orgueil, comme à son cœur par la volupté. » Une curiosité superbe l'avait précipité dans les plus

» monstrueuses erreurs, comme l'amour des choses sensibles l'avait plongé dans les plus brutales et les plus honteuses passions; il fallait que son cœur fût purifié par une loi sainte, et son esprit humilié par des vérités incompréhensibles. C'est du Père des lumières que nous tenons la raison qui nous éclaire: or, si, par un indigne abus, elle s'est soulevée contre son auteur, que peut-elle faire de mieux, pour expier sa révolte, que de s'immoler elle-même à la raison suprême, et de plier sous le joug de l'incompréhensible, mais infaillible vérité de Dieu? » Ergo.

Insuper, omnes populi admiserunt, in ordine religionis, veritates captum humanum superantes, et incredulos, mysteria quælibet rejicientes, habuerunt velut impios. Ergo, etc.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1^o. Deus sibi contradicere non potest: atqui Deus sibi contradiceret, si veritates captum mentis nostræ superantes revelaret, earumque fidem exigeret: ergo.

R. Nego min. Nam si in eo casu Deus sibi contradiceret, certe, ut asserit *Rousseau* in *Emile*, lib. 4, quia ex una parte rationem nobis concessit, et ex altera parte illius submissionem veritatibus non perceptis exigeret. At in ea hypothesis nulla est contradictio: in tantum enim esset contradictio, in quantum rationem nobis ad percipiendas in se hujusmodi veritates concessisset, et illas tamen supra captum rationis postuisset: atqui non ita agit Deus, sed tantum jubet ut, ipso revelante ipsiusque revelatione certa nobis innotescente, ratio credat veritates quas in se non percipit: in hoc autem nulla est contradictio, *ut patet*: ergo.

Inst. 1^o. Prædictæ veritates seu mysteria rationem offendunt: ergo, si Deus jubeat ut eas credamus, sibi contradicit.

R. Nego min. Illa enim mysteria rationem non offendunt, quæ manifestam repugnantiam non involvunt: atqui mysteria captum mentis nostræ superantia manifestam repugnantiam non involvunt. Sunt quidem supra rationem,

ex hypothese; sed multum est discrimen inter esse supra rationem et esse contra rationem: illud quippe est supra rationem quod ratio non percipit, illud vero solum est contra rationem quod realem involvit repugnantiam, ut, v. g. *Bis duo dant quinque; totum est una parte minus.* Porro mysteria quæ captum mentis nostræ superant talem repugnantiam non eo ipso involvunt: ergo.

Inst. 2º. Mysteria quæ insolubilibus argumentis impugnantur, rationem offendunt: atqui mysteria captum mentis nostræ superantia insolubilibus impugnantur argumentis: ergo.

R. 1º. Distinguo maj. Mysteria quæ insolubilibus impugnantur argumentis, ex evidenti repugnantia petitis, rationem offendunt, *conc.*; si hæc argumentorum insolubilitas ex ipsa mysteriorum obscuritate, vel potius ex limitibus intelligentiæ nostræ, oriatur, *nego maj.* Itaque fateor mysteria insolubilibus argumentis ex evidenti repugnantia petitis impugnata, rationem offendere: *id manifeste patet.* At, si hæc insolubilitas ex ipsa mysteriorum altitudine vel ex intelligentiæ nostræ limitibus oriatur, tunc id unum merito concludi potest, scilicet, ea esse supra rationem: porro supra rationem esse possunt, et tamen rationem non offendere: ergo.

Et vero, plurimæ sunt veritates in ordine naturali quæ insolubilibus impugnantur argumentis, quales sunt existentia motus, materiæ divisibilitas vel non divisibilitas in infinitum, etc., et tamen illæ veritates in dubium non revocantur: ergo *a fortiori* mysteria credere debemus, licet, etc.

R. 2º. Nego min. Plurima quidem contra mysteria instituantur argumenta quæ directe, id est ex principiis a natura rei petitis, solvi non possunt; sed nulla sunt quæ ex alienis considerationibus solvi nequeant. Cuncta enim argumenta mysteriis opposita indirecte solvuntur, si clare videatur ex una parte Deum locutum fuisse, et manifesta ex altera parte, non demonstraret repugnantia: atqui hæc duo constare possunt ubi de mysteriis agitur. 1º Constare potest Deum locutum fuisse, *ut infra probabimus.* 2º Ex altera parte, clare ostendi potest incredulos manifestam

non demonstrare repugnantiam. Ergo. Sic omnia incredulorum argumenta contra singula fidei Christianæ mysteria proposita centies soluta sunt, verum fidei objectum enuntiando, et ostendendo illud nullam exhibere contradictionem. Ergo.

Inst. 3º. In nonnullis mysteriis quædam apparet repugnantia quæ judicatur evidens: atqui repugnantia quæ judicatur evidens eandem vim habet respectu nostri ac si vera esset: ergo tunc ea mysteria credere non possumus.

R. 1º. Dist. maj. Hæc apparens repugnantia judicatur evidens immerito et ante-sufficiens examen, *concedo*; merito et post maturum examen, *nego maj.* Fateor quidem repugnantiam quæ in nonnullis videtur mysteriis aliquando judicari evidentem, sed immerito et absque sufficienti examine. Illud enim solum merito judicatur evidens quod ex omni parte ita clare perspicitur, ut mens illi assentiat sine ulla errandi formidine; atqui mens non potest, omnibus sedulo perpensis, affirmare se ita clare prædictam in mysteriis perspicere repugnantiam, ut illi absque ulla errandi formidine assentiat; ubi enim sedulo advertit quid sint mysteria, multam in eis videt obscuritatem: at eo ipso quod talem videat obscuritatem, affirmare non potest se evidentem perspicere repugnantiam, ita ut illi iudicio absque ulla errandi formidine assentiat: ergo.

Et vero in rebus naturalibus sæpissime evidens nobis apparet repugnantia, v. g. in phænomenis fulminis, electricitatis, adamantis, optices, etc., et tamen nemo hæc phænomena in dubium revocat: pariter, quando mirabiles luminis et colorum effectus cæco a nativitate narrantur, incredibiles illi videntur; si oculi ipsius pro momento aperirentur, et unum inter duo specula vidcret hominem, tres illi apparent homines perfecte similes: si statim in eandem recideret cæcitatem, persuasum haberet non unum sed tres ibi existere homines, et affirmaret hoc evidens esse: ut insanus tamen haberetur, si pertinaciter negaret unicum esse hominem. Ergo *a fortiori* ut insanus habendus est impius qui divina religionis mysteria negat, sub prætextu quod aliqua etiam evidens in eis appareat repugnantia.

R. 2º. Nego min. Evidentia enim realis eo majori fulget claritate quo strictiori subjicitur examini: dum, e contra, si evidentia quæ tantum est apparens sedulo examinetur, aliqua saltem detegitur obscuritas. Ergo.

Obj. 2º. Deus proponere non potest, ut objectum fidei nostræ, voces omni idea vacuas: atqui voces quæ mysteria captum mentis nostræ superantia exprimunt, omni idea sunt vacuæ: ergo.

R. Nego min. Illæ enim voces omni idea non sunt vacuæ quæ sic exprimunt objectum, ut illud a quolibet alio secernere possimus: atqui mysteria captum mentis nostræ superantia ita vocibus exprimi possunt, ut ea a quolibet alio objecto secernere valeamus. Sit enim vox *Trinitas*; vox illa exprimit objectum in natura sua quidem valde obscurum, sed tamen ab omni alio distinctum; si nullum enim exprimeret objectum, illius prolatio mentem non plus afficeret quam vox Arabica vel Persica, vel omnino barbara: contrarium autem evidens est: ergo.

Obj. 3º. Revelatio mysteriorum rationi imperviorum est inutilis: ergo repugnat Deum ea revelare.

R. Nego ant. Nam 1º hæc dogmata, intellectum nostrum Deo subjicientia, efficiunt ut reverentiam nostram ei testificemur. 2º Fundamentum sunt præceptorum moralium eorumque sanctio omnino necessaria, ut mors Christi, purgatorium, æternitas pœnarum in inferno, etc. 3º Hæc dogmata sunt inter se concatenata, ita ut quædam sufficienter cognosci non possint quin alia manifestentur: v. g. necessitas gratiæ supponit peccatum originale et mortem Christi; mors Christi supponit incarnationem, et incarnatio pluralitatem personarum in Deo. 4º Non obscuritatem mysteriorum Deus immediate fidei nostræ proponit, sed veritates supernaturales, quarum notitia nobis necessaria vel saltem maxime utilis est: cum autem illæ veritates aciem mentis nostræ superent, aliquam obscuritatem respectu nostri involvunt, et inde mysteria quæ debilitatem intelligentiæ nostræ arguunt. 5º Revelatio, quæ conterendæ superbiæ mentis humanæ aptissima est, inutilis dici non potest: atqui talis est revelatio et fides mysteriorum cap-

tui nostro imperviorum, *ut in probatione ostendimus.* Quod aliunde *Bayle* ipse sic exprimit, *Dict. art. PAULICIENS,* note F, versus finem: « Il est plus utile qu'on ne pense » d'humilier la raison de l'homme, en lui montrant avec » quelle force les hérésies les plus folles, comme sont » celles des Manichéens, se jouent de ses lumières, pour » embrouiller les vérités les plus capitales. Cela doit ap- » prendre aux sociniens, qui veulent que la raison soit la » règle de la foi, qu'ils se jettent dans une voie d'égare- » ment qui n'est propre qu'à les conduire de degré en de- » gré jusqu'à nier tout, ou jusqu'à douter de tout, et » qu'ils s'engagent à être battus par les gens les plus exé- » crables. Que faut-il donc faire? Il faut captiver son » entendement sous l'obéissance de la foi, et ne discuter » jamais sur certaines choses. » Ergo.

PROPOSITIO QUARTA.

Deus nova præcepta legi naturali addere potest.

Prob. 1º. Deus est supremus dominus noster; sed ut supremus dominus habet facultatem præcipiendi officia quæ in lege naturali non continentur. Principes enim, legislatores et quilibet superiores hujusmodi habent facultatem, eam quotidie exercent, et inferiores eis parere debent, *ut omnes fatentur et alibi probatur.* Ergo a fortiori et Deus talia facere potest præcepta quibus parere tenemur.

Prob. 2º. Si Deus talia præcepta facere non posset, maxime quia forent inutilia: atqui hujusmodi præcepta non sunt inutilia; nam 1º multum inservire possunt ad custodienda legis naturalis præcepta, sicut leges positivæ principis ad servandum ordinem publicum conducunt; 2º sensus pietatis in mentibus nostris fovent et excitant; 3º uniformitatem cultus divini stabiliunt et conservant; lex enim naturalis dictat aliquem cultum Deo deberi, sed illius formam non determinat: attamen necesse est formam cultus divini positive determinari; aliunde, tot essent diversi modi Deo serviendi quot capita, et tunc nulla daretur uniformitas in religione, nulla decencia, nulla majestas. Ergo.